

Asumistuen tulorajojen vaikutus yksinasuvien verotettavaan tuloihin

Miro Ahti

VATT MUISTIOT

43

Asumistuen tulorajojen vaikutus
yksinasuvien verotettaviin tuloihin

Miro Ahti

Olen laatinut muistion toimiessani tutkimusapulaisena ja siviilipalvelusmiehenä VATT:ssa. Haluan kiittää tutkija Tuomas Matikkaa työn ohjauksesta ja muistion viimeistelystä. miro.ahti@gmail.com

ISBN 978-952-274-141-7 (PDF)

ISSN 1798-0321 (PDF)

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
Government Institute for Economic Research
Arkadiankatu 7, 00100 Helsinki, Finland

Helsinki, tammikuu 2015

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Taustaa asumistuesta	5
3 Aikaisempaa kirjallisuutta	7
4 Bunching -menetelmä	11
5 Tilastoaineisto	15
6 Tulokset	17
7 Johtopäätökset	23
Viittaukset	25
Liitteet	27

1 Johdanto

Julkisuudessa nostetaan usein esille kannustinloukut, joilla viitataan sosiaaliturvan aiheuttamiin korkeisiin rajaveroasteisiin. Kun pienituloisen henkilön tulot kasvavat, hänen sosiaalitukensa yleensä laskevat. Sosiaalitukien pieneneminen tulojen kasvaessa aiheuttaa tulojen korkean rajaveroasteen. Korkea rajaveroaste saattaa monien ihmisten kohdalla johtaa siihen, että he tekevät vähemmän töitä, kuin mitä tekisivät tilanteessa, jossa rajaverot olisivat matalampia. Korkea rajaveroaste voi myös periaatteessa johtaa työnteon lopettamiseen kokonaan.

Kannustinloukut ovat usein keskeisesti esillä poliittisten päätösten valmistelussa. Monien politiikkauudistusten tavoitteena on ollut purkaa kannustinloukkuja. Esimerkiksi Kannustinloukkutyöryhmän loppuraportti (1996) oli kuuluisa politiikkaehdotuksistaan, joiden tarkoituksena oli päästä eroon kannustinloukuista. Osa työryhmän ehdotuksista toteutettiin myöhemmin. 2000-luvulla Satakomitean yhtenä tavoitteena oli pienentää erilaisten sosiaalitukien aiheuttamia korkeita rajaveroja (Sosiaaliturvan uudistamiskomitea 2009).

Tässä muistiossa tarkastellaan asumistukijärjestelmän aiheuttaman korkean rajaveron käyttäytymisvaikutuksia. Asumistuen saaja joutuu maksamaan osan asumiskuluistaan itse ja omavastuuosuus on sitä suurempi, mitä suuremmat henkilön tulot ovat.

Asumistuen saajajoukko on erittäin laaja. Vuonna 2013 tukea sai 192 274 kotitaloutta. Lisäksi tukeen käytetään vuosittain valtion budjetista merkittävästi rahaa (esim. 670 miljoonaa euroa vuonna 2013). Tuki on jo sinänsä mielenkiintoinen tarkastelukohde. Asumistuen aiheuttamat rajaverot ovat periaatteessa samantyyppisiä kuin muidenkin sosiaalitukien aiheuttamat rajaverot. Asumistuen rajaveroasteen nousu on selkeä ja yksikäsitteinen. Tämä muistio tarjoaa siis tietoa rajaverojen vaikutuksesta Suomessa yleisemminkin.

Useimmat aikaisemmat rajaverotutkimukset ovat koskeneet rajaveron vaikutuksia suuri- ja keskituloisiin. Asumistuen saajat sen sijaan ovat pienituloisia. Pienituloisilla verojen aiheuttamat käyttäytymisvaikutukset saattavat olla erilaisia kuin muilla ryhmillä. Tulojen jousto rajaveroasteen suhteen saattaa olla pienituloisilla erilainen. Tälle ryhmälle vaikutukset ovat myös todennäköisesti tehdyn työn määrään tai laatuun liittyviä, eivätkä johdu esimerkiksi verosuunnittelusta. Toisin sanoen on todennäköistä, että pienituloiset voivat vaikuttaa tuloihinsa vain muuttamalla palkkatyöstä saamiaan tulojaan.

Asumistuki on mielenkiintoinen myös siksi, että tuen aiheuttama rajaveron muutos on erittäin suuri, suunnilleen 40 prosenttiyksikköä. Suomesta on vaikea löytää muita vastaavankokoisia muutoksia rajaveroasteissa. Esimerkiksi tuloverojärjestelmästä ei löydy näin suuria rajaveroasteen muutoksia.

Tässä muistiossa tarkastellaan asumistuen vaikutuksia työtä tekevien ihmisten verotettaviin tuloihin. Feldstein (1999) argumentoi, että verotetut tulot mittaavat kaikkia verotuksen aiheuttamia vääristymiä. Tyypillisin korkean tuloverotuksen aiheuttama vääristymä on tehtyjen työtuntien vähentäminen. Muutokset verotetuissa tuloissa kertovat kuitenkin myös muista vääristymistä. Esimerkiksi, jos henkilö siirtyy tekemään helpompaa ja pienipalkkaisempaa työtä korkean veroasteen takia, tämä näkyy myös verotettavissa tuloissa.

Oleellinen tieto verotettavista tuloista on niiden jousto suhteessa rajaveroasteen muutokseen. Jousto viittaa siihen, kuinka suuri verotettavien tulojen suhteellinen muutos on suhteessa veroasteen muutokseen. Esimerkiksi, jos neljän prosentin muutos veroasteessa johtaisi siihen, että ihmiset vähentäisivät verotettavia tulojaan yhdellä prosentilla, olisi jousto $\frac{1\%}{4\%}$ eli 0,25.

Muutokset verotettavissa tuloissa voidaan jakaa kahteen luokkaan. Ihmiset voivat muuttaa käyttäytymistään joko intensiivisessä tai ekstensiivisessä marginaalissa. Intensiivinen marginaali viittaa muutokseen, joita jo työtätekevät ihmiset tekevät esimerkiksi tekemiensä työtuntien määrään. Ekstensiivinen marginaali viittaa taas päätökseen siitä, tehdäkö töitä lainkaan. Henkilö, joka päättää tehdä vain osa-aikatöitä, koska hänen verotuksensa on korkea, tekee päätöksen intensiivisessä marginaalissa. Henkilö, joka lopettaa työnteon kokonaan korkean verotuksen takia, tekee päätöksen ekstensiivisessä marginaalissa. Tässä muistiossa keskityn tarkastelemaan vaikutuksia intensiivisessä marginaalissa, koska käyttämäni menetelmä soveltuu vain intensiivisen marginaalin tarkasteluun.

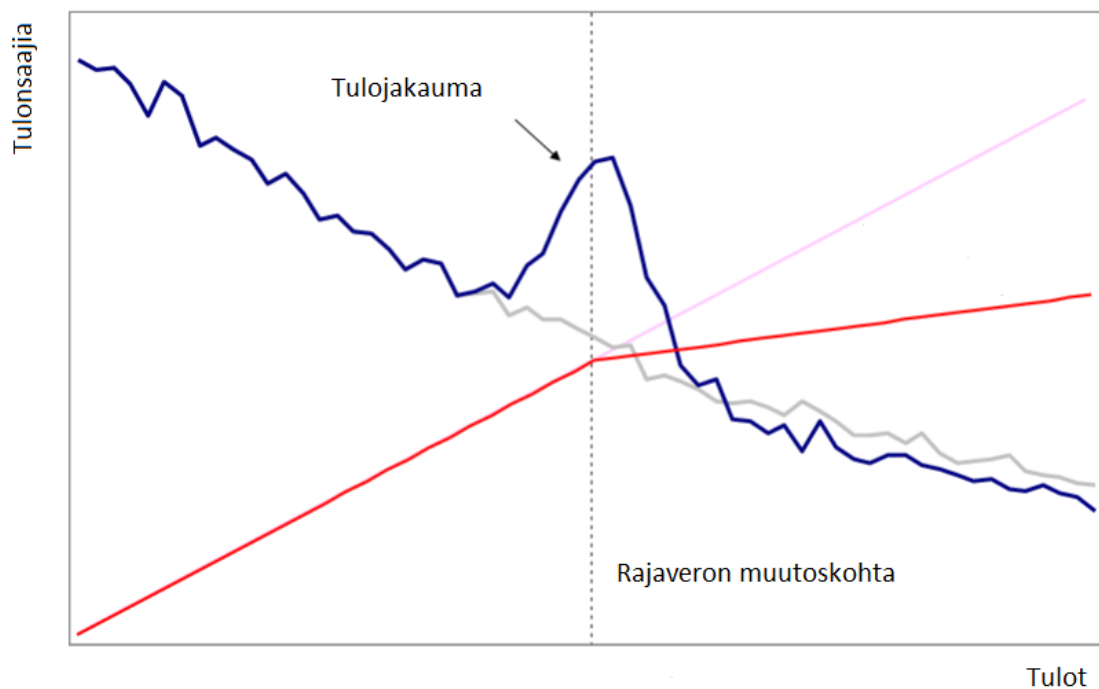
Lisäksi keskityn tarkastelemaan kannustinvaikutuksia kotitalouksissa, joihin kuuluu vain yksi henkilö. Syynä tähän rajoitukseen on se, että asumistuen tuloajat ovat kotitalouskohtaisia. Rajaveron kannalta oleellinen yksikkö on kotitalous. En kuitenkaan käytössäni olevassa aineistossa havaitse luotettavasti koko kotitalouden tuloja muiden kuin sellaisten kotitalouksien osalta, joissa asuu vain yksi henkilö.

Käytän asumistuen kannustinvaikutusten tutkimiseen niin sanottua bunching -menetelmää¹. Asumistuen seurauksena henkilö, joka ylittää tietyn tuloajan, joutuu maksamaan rajan yläpuolella selvästi korkeampaa rajaveroa. Rajan alapuolella rajavero on sen sijaan selvästi matalampi. Bunching -menetelmän ajatuksena on tarkastella tulojakaumaa tämän rajan kohdalla. Rajalla tapahtuvan veroasteen hyppäyksen pitäisi johtaa siihen, että tulojakaumassa on paljon henkilöitä tällä rajakohdalla, eli tulojakaumassa näkyy piikki. Se, minkä kokoinen piikki on, kertoo joustosta rajaveroasteen suhteen.

¹ Bunching -menetelmälle ei ole vakiintunutta kansantaloustieteen termiä suomen kielessä, mutta ”bunching” kuvaa havaintojen ”kasautumista” tulojakaumassa.

Esimerkiksi yksin asuvan helsinkiläisen asumistukea saavan henkilön rajaveroaste vuonna 2014 nousi 705 euron palkkatulon jälkeen 40 prosenttiyksikköä. Toisin sanoen, kun on saavutettu 705 euron kuukausitulot, ansaitusta lisätulosta käteen jäävä osuus laskee lähes puolella. Moni henkilö saattaa tässä kohtaa tehdä päätöksen, ettei hän tee enää lisää töitä pienemmällä käteen jäävällä palkalla. Henkilö päättää siis lopettaa työnteon ansaittuaan 705 euroa. Tämä tarkoittaa, että suunnilleen 705 euroa ansaitsevia pitäisi olla tulojakaumassa poikkeuksellisen paljon. Alla oleva kuvitteellinen kuva (kuva1) havainnollistaa, miltä tulojakauman tulisi tässä tilanteessa näyttää.

Kuva 1. Havainnollistava kuva tulojakaumasta (Lähde: Chetty et al. 2011 kalvot)

Koska ihmiset eivät voi vaikuttaa tuloihinsa täydellisesti, ei piikki ole täysin terävä 705 euron kohdalla. Satunnaiset muutokset tuloissa suuntaan tai toiseen vuoden aikana saavat piikin näyttämään enemmän pullistumalta jakaumassa 705 euron ympärillä.

Mitä suurempi on tulojen jousto, sitä korkeampi tulojakaumassa näkyvän piikin pitäisi olla. Piikin kokoa arvioidaan vertaamalla tulojakaumaa rajakohdalla sellaiseen tulojakaumaan, joka muuttuisi tasaisesti. Tämä kuvitteellinen tasainen tulojakauma luodaan sen perusteella, miltä tulojakauma näyttää muualla kuin rajan muutoskohdalla. Rajaveroasteen muutoskohta on esitetty kuvassa katkovi-

valla. Rajaveroaste muuttuu kuvassa siinä kohdassa, jossa rajaveroasteen kulma-kerroin muuttuu (punainen viiva). Vaaleanpunainen viiva muutoskohdan oikealla puolella kuvaa kuvitteellista tilannetta, jossa rajaveroaste ei muutu.

Sovitettua tulojakaumaa ja todellista tulojakaumaa vertaamalla saadaan arvio siitä, minkä kokoinen piikki rajakohdassa on. Tämä kertoo samalla, miten suuri tulojen jousto verojen suhteen on. Yllä olevassa kuvassa sininen viiva kuvaa todellista tulojakaumaa ja harmaa viiva kuvaa sovitettua tulojakaumaa.

Päädyn tutkimuksessa siihen lopputulokseen, että asumistuen tulo rajalla ei näy rajaveroasteen noususta johtuvaa piikkiä. Asumistuella ei siis tämän tarkastelun perusteella ole vaikutuksia tehdyn työn määrään intensiivisessä marginaalissa. Verotettavissa tuloissa näkyy kylläkin piikki suunnilleen rajan kohdalla. Kuitenkin tarkemman tarkastelun perusteella tämä johtuu siitä, että työmarkkinatuki ja työttömyyspäiväraha lasketaan verotettaviksi tuloiksi, ja ne osuvat suunnilleen tälle rajalle. Koko vuoden ajan näitä tukia saavat henkilöt näkyvät piikkinä suunnilleen tämän rajan tuntumassa. Jos tarkastellaan kuitenkin vain niitä ihmisiä, jotka eivät saa työmarkkinatukea tai työttömyyskorvausta, niin rajalla ei ole min-käänlaista ylimääräistä massaa. Tulojakaumassa näkyvä piikki siis johtuu työmarkkinatuesta ja työttömyyskorvauksista, eikä muutoksista esimerkiksi työntönteon määrässä.

Muistio on jaoteltu seuraavasti. Luvussa 2 kuvaan, miten suomalainen asumistukijärjestelmä toimii. Luvussa 3 käyn läpi olennaisia aikaisempia tutkimustuloksia liittyen tukiin ja rajaveroihin. Luvussa 4 esittelen tarkemmin bunching-menetelmän. Luvussa 5 esittelen käytettävän aineiston, ja luvussa 6 esittelen tulokset. Luvussa 7 kerron loppupäätelmäni.

2 Taustaa asumistuesta

Asumistuen tarkoituksena on auttaa pienituloisia selviämään asumiseen liittyvistä menoistaan. Se on rahallinen tuki, joka määräytyy kotitalouden tulojen ja asumismenojen mukaan. Asumistukea voivat saada sekä vuokralla että omistusasunnossa asuvat.

Asumistuen saajajoukko on laaja. Yleistä asumistukea sai Kelan tilastokatsauksen (2014) mukaan 192 274 kotitaloutta vuonna 2013. Tukia maksettiin vuoden aikana 670 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi maksettiin eläkkeensaajan asumistukea 187 675 kotitaloudelle ja opintotuen asumislisää 150 333 kotitaloudelle. Kaiken kaikkiaan merkittävä osa suomalaisista kotitalouksista on asumistuen piirissä. Tosin vuoden 2013 luvut ovat hieman tavallista korkeampia kyseisen vuoden huonon taloustilanteen takia.

Yleistä asumistukea maksetaan 80 prosenttia kotitalouden kohtuullisista asumismenoista. Kohtuulliset asumismenot määräytyvät asumiskunnan, asunnon rakentamisvuoden ja asunnon koon mukaan. Näistä kohtuullisista asumismenoista vähennetään tuensaajan omavastuu. Asumistuki on 80 prosenttia jäljelle jäävistä asumiskuluista. Asumistuki määräytyy siis seuraavanlaisen kaavan mukaan:

$$(Kohtuulliset\ asumismenot - omavastuu) \times 0,80 = Asumistuki$$

Omavastuun suuruus riippuu asumistuen saajan kotitalouden koosta, asuinpaikkakunnasta ja tuloista. Koska omavastuu nousee nopeasti kotitalouden tulojen mukana, asumistuen saajat maksavat korkeaa rajaveroa.

Jos kuukausitulot ovat kuitenkin tarpeeksi pieniä, omavastuu ei nouse tulojen mukana. Valtioneuvoston päätöksen asumistuen perusteista (2013) mukaan vuonna 2014 Helsingissä yksinasuva saa ansaita 705 euroa kuukaudessa ennen kuin omavastuu alkaa nousta. 705 euron rajan ylitettyään omavastuu nousee tulojen mukana. Vuonna 2014 Helsingissä yksinasuvalle omavastuu nousi 5-8 euroa aina, kun tuen saaja ansaitsi 15 euroa lisää. Tämä tarkoittaa rajaveroastetta, joka on 33 - 53 prosenttia. Tyypillisimmillään omavastuu nousee 6 euroa jokaista ansaittua 15 euroa kohden, eli rajaveroaste on 40 prosenttia. Tulorajat vaihtelevat kotitalouden koon ja asuinpaikan mukaan, mutta rajaveroaste on kaikilla tuensajilla samanlainen. Asumistuen saajan rajaveroaste pysyy korkeana aina siihen asti, kunnes omavastuuosuus on yhtä suuri kuin kohtuulliset asumismenot, tai siihen asti, kunnes henkilö saavuttaa tuloille asetetun ylärajan. Jos tulot ylittävät ylärajan, asumistukea ei saa riippumatta asumismenojen koosta.

Omavastuuosuuteen liittyvä tuloraja oli yksinasuvilla kuntakohtainen ennen vuotta 2002. Suuremmissa kotitalouksissa raja pysyi kuntakohtaisena tämän jälkeenkin. Alarajan määräsi se, mihin asumistuen kuntaryhmään kunta kuului. Pääkaupunkiseutu kuului kuntaryhmään 1, jossa sai ansaita muita kuntaryhmiä

enemmän. Muut suuret kaupungit kuuluivat ryhmään 2, joissa sai ansaita muuta maata enemmän, vaikkakin vähemmän kuin pääkaupunkiseudulla. Kaikki loput kunnat kuuluvat ryhmään 3, jossa tulorajat ovat alhaisimpia. Liitteessä 1 on luetelo siitä, mitkä kunnat kuuluivat mihinkin kuntaryhmään. Vuodesta 2002 lähtien tulojen alaraja on ollut sama kaikilla yksinasuvilla riippumatta asumiskunnasta.

Tulorajat eivät ole muuttuneet paljoakaan tarkastelujaksoni aikana (1998–2007). Matalin raja tarkastelujakson aikana on vuonna 1998 kolmannessa kuntaryhmässä, jossa raja oli 2600 markkaa eli noin 440 euroa kuukaudessa. Samana vuonna ensimmäisessä kuntaryhmässä raja oli 2900 markkaa eli suunnilleen 480 euroa. Korkeimmillaan raja on 526 euroa kaikissa kuntaryhmissä vuonna 2007.

Enemmistöllä asumistuen saajista tuloverotuksen rajaveroprosentti on asumistuen tulorajan alapuolella suunnilleen 5 prosenttia. Asumistuen tulorajan seurauksena rajavero hyppää tulorajan kohdalla 45 prosenttiin. Rajaverot kuitenkin vaihtelevat asumistuen saajien välillä riippuen asuinkunnasta, vuodesta, tulonlähteistä ja verovähennyksistä.

Rajaveroasteet voivat vaihdella saman verran ansaitsevien ihmisten välillä myös muiden tukien takia. Moni asumistukea saava saa myös työmarkkinatukea tai työttömyyskorvausta. Henkilöt, jotka saavat työmarkkinatukea koko vuoden ajan saavat tuloja sen verran, että he ovat asumistuen omavastuuseen liittyvän tulorajan kohdalla. Työmarkkinatuen saaja voi ansaita hieman tuloja menettämättä tukeaan kokonaan. Tällöin hänen työmarkkinatukeaan vähennetään 50 senttiä jokaista ansaittua euroa kohden.

Näissä olosuhteissa, missä rajaverot vaihtelevat ihmisten välillä, ei muistiossa käyttämälläni menetelmällä voi saada täysin tarkkaa arvioita joustosta rajaveron suhteen. Muistio arvioikin joustoa lähinnä suuntaa-antavasti. Erilaisiin tukiin liittyvät rajaverot eivät myöskään ole suuri ongelma siinä osassa tarkasteluani, jossa keskityn henkilöihin, jotka eivät saa työmarkkinatukea ja työttömyyskorvausta. Tämä ongelma joustojen arvioinnissa on kuitenkin enemmänkin periaatteellinen, sillä näyttäisi siltä, että rajan kohdalla tulojen jousto rajaverojen suhteen ei eroa nollasta.

3 Aikaisempaa kirjallisuutta

Asumistuen vaikutusta tehdyn työn määrään ei ole juurikaan tutkittu. Toisaalta rajaveroasteen vaikutusta tuloihin on tutkittu paljonkin. Tuloverotuksen rajaveroasteilla pitäisi teoriassa olla samanlaisia vaikutuksia kuin tukien vähenemisestä johtuvilla rajaveroasteilla. Yleisesti ottaen rajaveroasteella ei näytä muutamia erityisryhmiä lukuun ottamatta olevan kovin suurta vaikutusta työn määrään intensiivisessä marginaalissa. Monissa tutkimuksissa arvio joustosta on joko erittäin pieni tai jousto arvioidaan nolllaksi.

Tulojousto on aikaisemman tutkimuksen perusteella pieni sekä intensiivisessä että ekstensiivisessä marginaalissa. Ekstensiivisen marginaalin jousto on usein kuitenkin suurempi. Tämä on luontevaa, sillä intensiivisessä marginaalissa tulojoustoon vaikuttaa kannustinvaikutuksen lisäksi tulovaikutus. Korkeammat verot pienentävät nettopalkkaa, joten tehty lisätyötunti ei ole yhtä arvokas. Toisaalta korkeammat verot pienentävät käytettävissä olevaa rahamäärää. Tämä tekee henkilöstä köyhemmän ja köyhempi henkilö saattaa ajatella, että hänellä ei ole enää yhtä paljon varaa viettää vapaa-aikaa. Ekstensiivisessä marginaalissa tällä tulovaikutuksella ei ole kuitenkaan väliä. Ainoastaan palkan vaikutuksella työnteon houkuttelevuuteen on merkitystä.

Chetty (2012) esittää toisen mahdollisen syyn, miksi joustot ovat intensiivisessä marginaalissa pienempiä kuin ekstensiivisessä marginaalissa. Chettyn mukaan syynä saattaa olla käyttäytymisvaikutuksiin liittyvä niin sanottu kitka (friction). Tällä viitataan siihen, että ihmiset eivät halua tehdä pieniä muutoksia tuloihinsa, koska tulojen muuttamiseen liittyy kustannuksia. Tulojen muuttamisesta voi syntyä kustannuksia esimerkiksi silloin, kun ainoa tapa muuttaa tulojaan on vaihtaa työpaikkaa. Chetty argumentoi, että kitka on tärkeämpi tekijä intensiivisessä marginaalissa kuin ekstensiivisessä marginaalissa. Tämä johtuu siitä, että hyöty pienistä muutoksista intensiivisessä marginaalissa on pienempi kuin hyöty muutoksista ekstensiivisessä marginaalissa.

Empiirisiä tutkimuksia verotettavien tulojen joustosta suhteessa veroasteeseen on monia. Tutkimuksia on useista maista, mukaan lukien Pohjoismaat. Klassinen tutkimus rajaverotukseen liittyvistä joustoista on Saez (2010), joka tutki yhdysvaltalaisen EITC-tuen aiheuttaman rajaveroasteen vaikutusta bunching-menetelmällä. Tutkimuksen perusteella jouston koko on 0,25. Vaikutus näkyy kuitenkin vain yrittäjillä. Tavalliset palkansaajat eivät sen sijaan näytä reagoivan rajaveroihin lainkaan.

Suomessa Matikka (2014) arvioi verotettavien tulojen joustoa hyödyntäen kunnallisveroissa tapahtuvia muutoksia. Matikka pyrkii arvioimaan vaikutuksen vain intensiivisessä marginaalissa rajaamalla otoksen ihmisiin, jotka ansaitsevat yli 20 000 euroa vuodessa tarkastelujakson ensimmäisenä vuotena, ja joiden vero-

tettävien tulojen muutokset jäävät tietyn rajan alapuolelle. Tämän pitäisi jättää aineistosta pois työttömiksi siirtyvät. Tutkimuksen perusteella jousto on suunnilleen välillä 0,35–0,60.

Matikka ja Kosonen (2014) sen sijaan arvioivat intensiivisen marginaalin jousto- ja Suomessa bunching -menetelmällä. Heidän mukaansa tulojakauman taitekohdassa, jossa rajaveroaste nousee, ei näy minkäänlaista ylimääräistä massaa. Tämä viittaisi siihen, että verojen aiheuttama tulojen jousto on nolla. Bastani ja Selin (2014) toteuttivat vastaavanlaisen tutkimusasetelman Ruotsissa. Tässäkin tutkimuksessa tuloksena oli, että rajaverot eivät näyttäisi aiheuttavan käyttäytymisvaikutuksia intensiivisessä marginaalissa, kun kyse on tavallisista palkansaajista. Samoin kuin Saez (2010), niin myös Bastani ja Selin löysivät rajaveron vaikutuksia tarkastellessaan yrittäjien tuloja. Yrittäjienkin kohdalla havaittu jousto oli kuitenkin pieni, 0,02–0,05.

Samankaltaisessa tutkimuksessa Chetty ym. (2011) sen sijaan havaitsivat Tanskassa verojen taitekohdissa ylimääräistä massaa myös tavallisilla palkansaajilla. Kuitenkin tämäkin tutkimus viittaa siihen, että joustot ovat melko pieniä (0,02).

Myöhemmin empiirisessä osiossa en myöskään löydä asumistuen aiheuttamia vääristymiä tulojakaumassa. Mahdollisia selityksiä rajaverojen olemattomille vaikutuksille tuloihin intensiivisessä marginaalissa on kolmenlaisia. On mahdollista, että ihmiset eivät ole tietoisia rajaveroasteistaan. Toiseksi ihmiset eivät välttämättä pysty säätelemään tulojaan tarpeeksi tarkasti, jotta voisivat optimoida niitä erilaisten tukien suhteen. Kolmas vaihtoehto on, että ihmisillä ei ole suurta halua muuttaa käytöstään verotuksen takia, eli jousto ilman minkäänlaista kitkaakin olisi pieni.

On olemassa jonkin verran tutkimusnäyttöä siitä, että syynä jouston pienuuteen saattaisi olla verotuksen monimutkaisuus ja ihmisten epätietoisuus omista rajaveroasteistaan. Monien tutkimusten perusteella monimutkaiset ja epäselvät hinnoittelu- ja verotusjärjestelmät eivät aiheuta samankaltaisia muutoksia käyttäytymisessä kuin mitä selkeimmät järjestelmät aiheuttavat.

Ito (2014) tutki sähkömarkkinoita eräällä alueella Kaliforniassa. Tällä alueella hinnoittelu on epäjatkovaa siten, että rajahinta nousee kulutuksen ylittäessä tietyn rajakohdan. Tällä rajalla ei ole ylimääräisiä henkilöitä, mikä tarkoittaisi, että rajahinta ei vaikuta ihmisten käytökseen. Toisaalta Ito vertaili sähkön keskimääräisen hinnan muutoksia kahdella samankaltaisella alueella, joissa sähkön hinta muuttuu eri tavoin. Vertailun perusteella Ito havaitsi, että hinnanmuutokset aiheuttavat kulutuksen muutoksia. Tämä osoittaa, että ihmiset pystyvät vaikuttamaan sähkön kulutukseensa ja reagoivat hintaan, vaikka he eivät reagoi hinnoittelun epäjatkovuuksiin. Todennäköisin selitys tälle on se, että ihmiset eivät hahmota kulutuksensa vaikutusta maksuihinsa epäjatkuvan hinnoittelun vallitessa. Sähkön hinnan epäjatkuva hinnasto näyttää monella tapaa samanlaiselta kuin Suomen

epäjatkua rajaverotus, joten tämän kaltainen havaittu epätietoisuus säännöksistä saattaa olla olennaista myös verotuksen ja sosiaaliturvan näkökulmasta.

On myös muuta todistusaineistoa siitä, että hinnoittelun selkeys vaikuttaa kulutuksen määrään. Esimerkiksi Chetty ym. (2009) havaitsivat, että tiettyjen tavaramallien tuotteiden kysyntä laski suhteessa vertailukelpoiseen ryhmään tuotteita sen jälkeen, kun he toteuttivat kokeen, jossa he merkitsivät tuotteeseen sisältyvät verot näkyviin.

Samassa tutkimuksessa Chetty ym. (2009) vertasivat myös kahdenlaisten veromuutosten vaikutuksia. Toiset muutokset olivat veroissa, jotka näkyvät tuotteen hintalapussa. Toiset olivat muutoksia veroissa, jotka lisätään hintaan vasta kassalla. Myös tässä vertailussa niillä veromuutoksilla, jotka näkyvät hintalapussa on suurempi vaikutus kysyntään kuin niillä, jotka eivät näy. Vaikuttaisi siis siltä, että kuluttajat eivät ainakaan kaikissa yhteyksissä ole tietoisia maksamistaan veroista tai he eivät vain huomioi niitä.

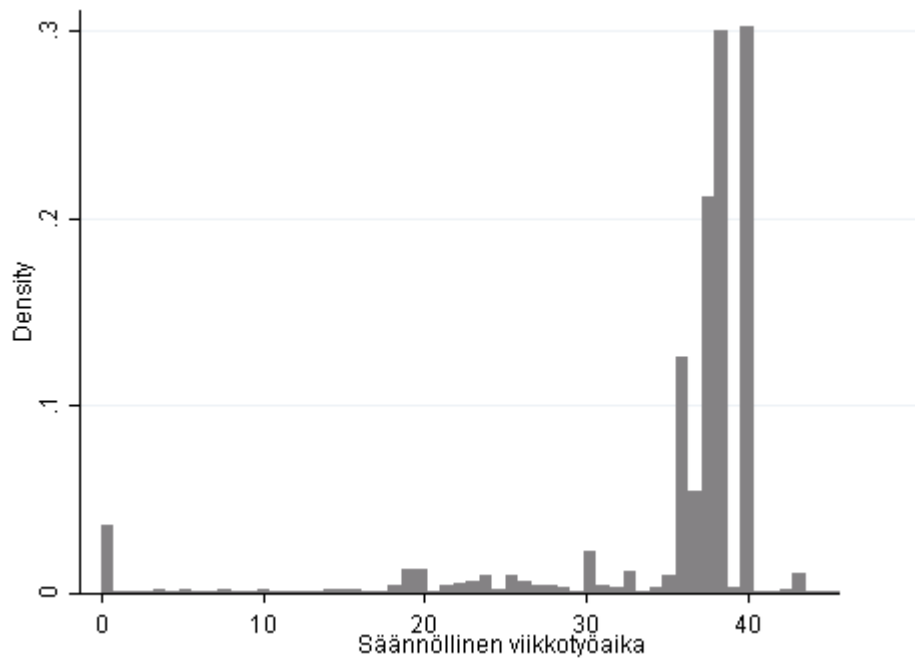
Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on kokonaisuudessaan varsin monimutkainen, sillä monet eri tuet vaikuttavat myös toisiinsa. Esimerkiksi työmarkkinatuki vähentää asumistukea. Lisäksi asumistuki yksinäänkin on varsin monimutkainen. Tuen määrään vaikuttavat monet tekijät, kuten asumiskunta ja asunnon ikä. Tässä yhteydessä ihmisten saattaa olla vaikea hahmottaa rajaverojaan. Rajaverot riippuvat erilaisista tuista, joten ihmisten voi olla vaikea hahmottaa, millaisia heidän rajaveronsa ovat missäkin kohtaa. Täten ei välttämättä ole yllättävää, jos yhteen tukeen liittyvä rajaveroasteen muutos jäisi huomioimatta.

Toinen mahdollisuus on, että ihmiset eivät pysty vaikuttamaan tuloihinsa tarpeeksi tarkasti, jotta he voisivat optimoida ne rajaverojen suhteen. Tämä selitys vaikuttaa todennäköiseltä siksi, että yrittäjillä, jotka pystyvät vaikuttamaan omiin tuloihinsa, jousto on korkeampi kuin palkansaajilla.

Käytännössä monet suomalaiset työntekijät tekevät valintansa sen suhteen työskentelevätkö he ollenkaan vai työskentelevätkö he täysipäiväisesti noin 40 tuntia viikossa. Työaika on tärkeimpiä tekijöitä, mitä muuttamalla ihminen vaikuttaa omiin tuloihinsa. On mahdollista, että vaikka työntekijä haluaisikin työskennellä hieman vähemmän, hänellä ei ole tähän mahdollisuutta. Tarkasteltaessa käytössä olevan aineiston tietoja viikoittaisista työtunneista² näyttää siltä, että suurin osa työntekijöistä tekee töitä täysipäiväisesti (kuva 2). Tämä ei vielä osoita että syynä olisi se, etteivät ihmiset pysty tarkasti vaikuttamaan omiin tuloihinsa, mutta se antaa jonkinlaista uskottavuutta tälle selitykselle.

² Tiedot tulevat Palkkarakenneaineistosta. Aineistossa ovat ylliedustettuna työtä tekevät ihmiset ja säännöllistä työtä tekevät henkilöt. Viikkotyötuntien todellinen jakauma ei siis oletettavasti ole näin dramaattinen kuin miltä se kuvan 2 perusteella näyttää.

Kuva 2. Viikoittain tehdyt työtunnit 1995–2007

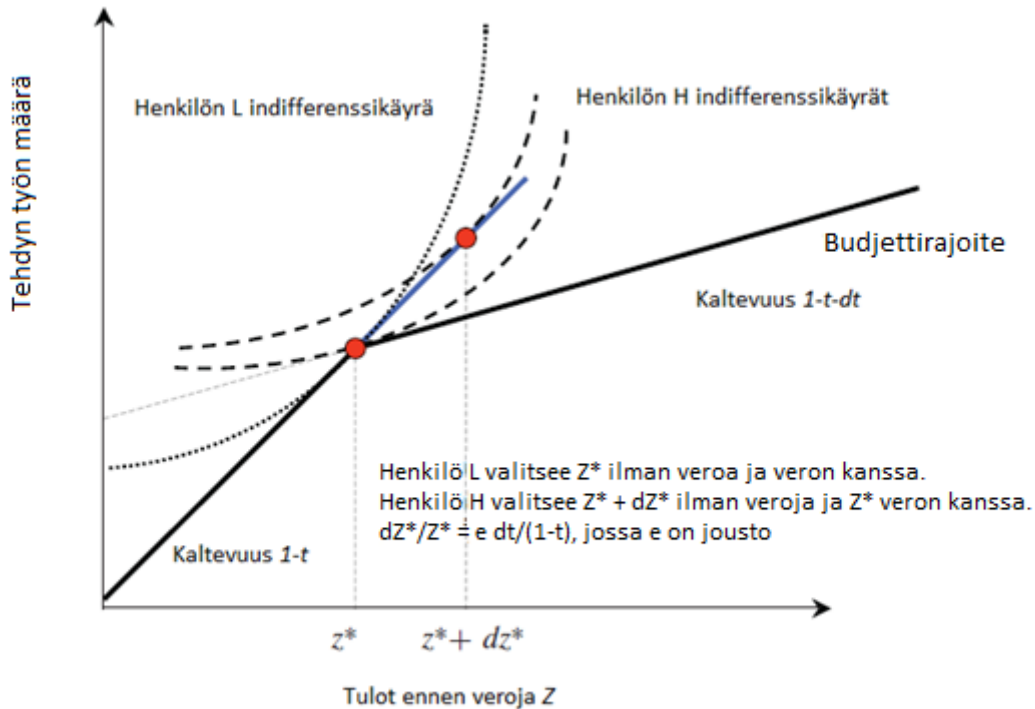
On myös mahdollista, että ihmiset haluavat tehdä suunnilleen saman verran töitä riippumatta siitä, miten paljon he saavat palkkaa tai maksavat veroja. On kuitenkin vaikea sanoa, missä määrin pienet havaitut joustot johtuvat mieltymyksistä ja missä määrin yllämainituista kitkoista. Aikaisemman tutkimuksen perusteella voidaan jouston sanoa olevan pieni, mutta vähemmän tiedetään siitä, miksi jousto on pieni.

4 Bunching -menetelmä

Analyysissäni käytän niin sanottua bunching -menetelmää. Tarkan kuvauksen menetelmästä saa Saezin (2010) artikkelista, joka on ensimmäisiä tutkimuksia, jossa menetelmää hyödynnetään sen nykyisessä muodossaan.

Bunching -menetelmän ajatuksena on, että tulojakaumassa on ylimääräisiä henkilöitä sellaisessa kohtaa, missä rajaveroaste muuttuu. Kuvassa 3 asia on esitetty visuaalisesti. Kuva esittää mahdollisia tehdyn työn määrän ja palkan yhdistelmiä. Kuvassa on kolme niin sanottua indifferenssikäyrää. Ne kuvaavat sitä, mihin erilaisiin työn ja vapaa-ajan yhdistelmiin henkilö olisi tyytyväinen. Mitä korkeammalla indifferenssikäyrä on, sitä tyytyväisempi henkilö on. Samaan aikaan budjettirajoite kuvaa sitä, mitkä työn ja vapaa-ajan yhdistelmät ovat mahdollisia. Musta viiva kuvaa budjettirajoitetta, jossa rajavero muuttuu. Muutoskohdan oikealla puolella rajavero on suurempi, joten lisäämällä tehdyn työn määrää, tulot eivät nouse yhtä paljon kuin muutoskohdan vasemmalla puolella. Sininen viiva kuvaa, miltä budjettirajoite näyttäisi, jos rajavero olisi tasainen eli rajavero ei riippuisi tuloista. Jokainen henkilö valitsee sellaisen pisteen budjettirajoitteella, jossa hänen indifferenssikäyränsä on mahdollisimman korkealla. Tämä tarkoittaa, että indifferenssikäyrän on koskettava budjetti-rajoitetta vain yhdessä pisteessä.

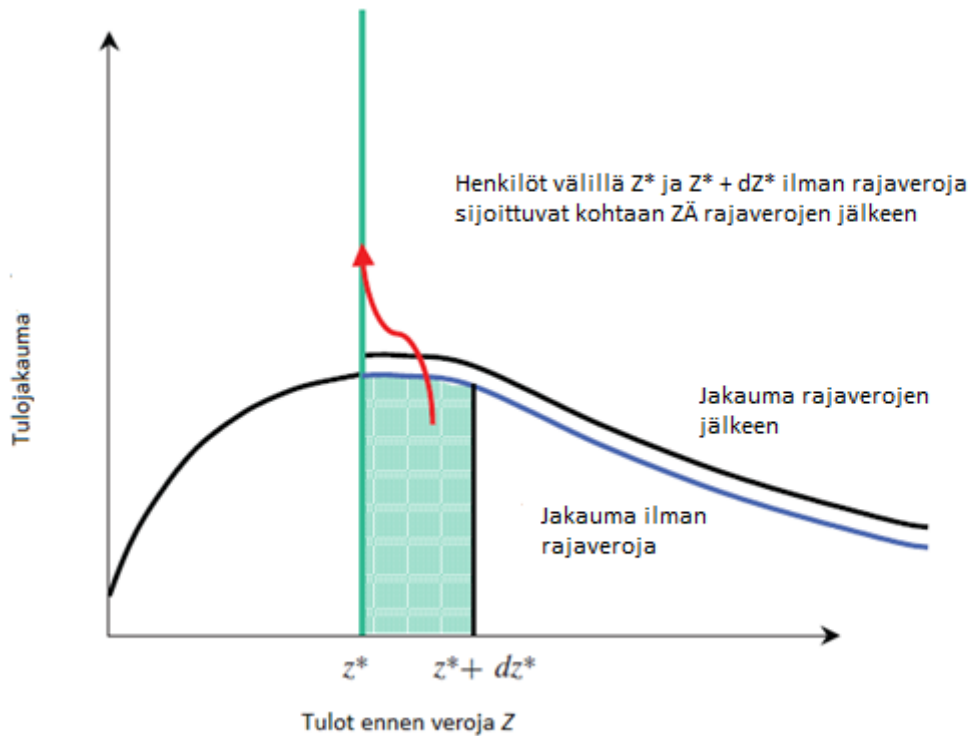
Kuva 3. Bunching -menetelmä teoriassa (Lähde: Saez 2010)

Henkilö L tekisi saman päätöksen riippumatta siitä, onko rajaverossa muutokoh-
taa vai ei. Henkilö H sen sijaan ilman rajaveron muutosta valitsisi sellaisen pis-
teen, jossa hän tekisi enemmän töitä ja ansaitsisi enemmän rahaa. Silloin, kun
rajavero muuttuu, henkilön H alkuperäinen valinta ei ole enää mahdollinen. Hä-
nen indifferenssikäyränsä laskee alemmas ja myös henkilö H päättää sijoittua
samaa kohtaan kuin henkilö L. Koska moni juuri rajakohdan yläpuolella oleva
käyttäytyy samalla tavoin kuin henkilö H, tulojakaumassa näkyy rajakohdalla
ylimääräisiä henkilöitä.

Jos jousto on kaikilla samanlainen, kaikki tietyllä etäisyydellä tulorajan yläpuo-
lella olevat henkilöt siirtyvät tulorajan kohdalle. Tulorajan yläpuolelle ei jää kui-
tenkaan aukkoa, sillä henkilöt, jotka olisivat muuten ansainneet vielä enemmän,
siirtyvät korvaamaan rajalle siirtyneet henkilöt.

Kuva 4. Rajalle siirtyvät henkilöt (Lähde: Saez 2010)

Ylimääräisten ihmisten määrä yhdessä rajaveron muutoksen kanssa tuottaa tie-
don siitä, millainen rajaveron käyttäytymisvaikutus on. Se, kuinka monta henki-
lää rajakohdalla on, kertoo samalla sen, kuinka laajalta alueelta rajakohdan
yläpuolelta henkilöitä on siirtynyt rajakohdalle. Viimeiseksi rajalla siirtynyt hen-
kilö on se, joka on lähes välinpitämätön rajalle siirtymisen ja sen yläpuolella py-
symisen suhteen. Tämän henkilön suhteelliset tulojen muutokset jaettuna
veromuutoksella kertovat jouston suuruuden S_e , kuinka monta henkilöä rajalla

on, kertoo miten kaukaa rajasta tämä viimeinen henkilö tulee ja kuinka suuret hänen tulonsa siis muussa tapauksessa olisivat. Matemaattisesti jousto lasketaan kaavasta³:

$$\text{jousto} = \frac{\text{ylimääräisiä ihmisiä tulorajalla}}{\text{veronjälkeisten tulojen muutos}}$$

Jouston empiirisessä arvioinnissa olennainen kysymys on, kuinka monta henkilöä tulorajan kohdalla olisi ilman rajaveroasteen muutosta. Käytännössä arvioin tämän tasaisen tulojakauman tässä muistiossa samalla tavalla kuin artikkelissa Chetty ym. (2011)⁴. Menetelmässä tulot jaetaan tasakokoisiin pieniin tuloluokkiin. Näihin tuloluokkiin sovitetaan seuraavanlainen regressio:

$$C_j = \sum_{i=0}^q \beta_i^0 * (Z_j)^i + \sum_{i=-R}^R \gamma_i^0 * 1[Z_j = i] + \varepsilon_j^0$$

jossa C_j on henkilöiden lukumäärä kussakin tuloluokassa. Z_j on tuloluokan järjestysnumero ja q ilmoittaa järjestysnumeron korkeimman käytetyn potenssin. Tulorajan lähistöllä, eli alueella $(-R, R)$, arvioidaan jokaiselle tuloluokalle dummy-muuttujat γ_i^0 . Kuten aiemmassa kirjallisuudessa (mm. Chetty ym. 2011), alueen $(-R, R)$ laajuus päätetään tarkastelemalla visuaalisesti tulojakaumaa.

Regressio sovitetaan tulorajan lähellä olevalle alueella jättämällä alue $(-R, R)$ pois regressiosta. Tällä tavoin saadaan kuvitteellisen kontrafaktuaalisen tulojakauman arvot rajaveroasteen muutoskohdan ympärillä (\hat{C}_j^0). Tämä antaa arvion siitä, miltä tulojakauma näyttäisi ilman ylimääräistä massaa. Ylimääräistä massaa arvioidessa todellisesta tulojakaumaa verrataan sovitettuun tulojakaumaan. Ylimääräinen massa kertoo siis sen, kuinka paljon todellinen tulonjakauma suhteellisesti poikkeaa sellaisesta tulojakaumasta, jossa kannustimet eivät muutu rajan kohdalla.

Arvio ylimääräisestä massasta saadaan seuraavan kaavan mukaan:

$$\hat{B}_N^0 = \sum_{j=-R}^R C_j - \hat{C}_j^0 = \sum_{i=-R}^R \gamma_i^0$$

³ Tarkemmin ilmaistuna $dz^*/z^* = e*dt/(1-t)$, jossa e on jousto, dz^* on ylimääräinen massa rajan kohdalla, z^* on massa siinä tilanteessa jossa rajavero ei muutu, $(1-t)$ on nettoveroaste ja dt on muutos veroasteessa (Chetty (2012b)).

⁴ Tämän muistion analyysissä olen käyttänyt Tuomas Matikan ja Jarkko Harjun kirjoittamaa Stata-koodia ylimääräisen massan ja keskivirheiden arvioimiseen.

Lisäksi ylimääräiselle massalle arvioidaan keskivirhe. Tämä tapahtuu luomalla satunnaisesti erilaisia tulojakaumia tulorajan ympäristöön. Nämä satunnaiset tulojakaumat perustuvat aikaisemmin sovitettun regression residuaaleihin. Näiden satunnaisten uusien tulojakaumien perusteella arvioidaan myös ylimääräisen massan suuruus tällä alueella. Näiden eri arvioiden keskihajonta vastaa keskivirhettä, jonka perusteella arvioidaan, onko piikki tilastollisesti merkitsevä.

5 Tilastoaineisto

Tutkimuksessa hyödynnetään Tilastokeskuksen toimittamaa aineistoa⁵. Aineisto on kokoelma erilaisista lähteistä saatuja rekisteritietoja. Keskeiset tässä tutkimuksessa käytettävät rekisteritiedot ovat verotietoja ja Kelan tietoja. Tietoja on noin 500 000 henkilöstä jokaista vuotta kohden. Tarkastelussani keskityn vuosiin 1998–2007. Näiden vuosien aikana muutokset asumistukeen liittyvissä tulorajoissa olivat pieniä.

Tämänkaltaisen tutkimuksen kannalta on tärkeää, että kyseessä olevat tulotiedot ovat rekisteritietoja, koska tällöin tiedot tuloista ovat tarkempia kuin kyselyihin perustuvat tulotiedot. Koska tuloihin liittyvä piikki näkyy yleensä melko pienellä alueella, on tärkeää, että tulot on tarkasti mitattu. Kyselyaineistossa mittausvirhe on suurempi ja tämän takia piikkiä ei välttämättä havaita. Tämän voitaisiin erheellisesti tulkita johtuvan siitä, että rajaveron muutoskohta ei aiheuta käyttäytymisvaikutuksia.

Keskeinen tarkastelun kohde ovat verotettavat tulot. Asumistuen tulorajan voi olettaa vaikuttavan verotettaviin tuloihin, sillä asumistukeen vaikuttavat tulot koostuvat samoista tuloista kuin mistä verotettavat tulot koostuvat. Ansiotulojen lisäksi verotettaviksi tuloiksi lasketaan esimerkiksi eläkkeet sekä monet sosiaalietuudet, kuten työmarkkinatuki ja äitiys- isyys ja vanhempainpäiväraha. Liitteessä 2 kerron tarkemmin, mitkä tulot vaikuttavat verotukseen ja asumistukeen.

Tiedot verotettavista tuloista ovat vuosittaisia. Asumistuen omavastuuosuuden tuloraja on kuukausittainen. Jotta saisin määriteltyä vuosittaisen asumistuen rajan, kerron kuukausittaisen rajan kahdellatoista. Kela.fi:n (2014) mukaan asumistuki myönnetään pääsääntöisesti vuodeksi eteenpäin, joten on luontevaa ajatella, että olennaiset tulot asumistuen vaikutusten kannalta ovat nimenomaan vuositulot. Toisaalta asumistuki tarkistetaan, jos kuukausitulot muuttuvat. Jos henkilö kuitenkin optimoi omat asumistulonsa kuukausittain niin, että hänen tulonsa ovat omavastuun alarajoilla, myös hänen vuositulonsa ovat lähellä tätä rajaa.

Verotettavien tulojen ohella olennainen tieto on, mistä tulot ovat peräisin. Nämä tiedot ovat tarpeellisia, koska osassa analyysiäni rajaon otosta tulonlähteen perusteella. Esimerkiksi rajaon otoksen osassa tutkimusta vain palkkatuloja saaviin ja osassa sellaisiin, jotka eivät saa työmarkkinatukea. Lisäksi aineistossa on tietoja muista henkilökohtaisista ominaisuuksista, joita käytän myös otoksen rajaamisen.

⁵ Tätä aineistoa kutsutaan joskus epävirallisesti Jäntti-Pirttilä-aineistoksi.

Olellnaisia tämänkaltaisia tietoja ovat muiden kotitaloudessa asuvien lukumäärä sekä henkilön ikä.

Jotta havaintoja olisi tarpeeksi, on havaintoja yhdistetty monelta vuodelta. Analyysiä varten tulot on jaoteltu sadan euron kokoisiin tuloluokkiin. Tulojakauma on myös keskitetty asumistuen tulorajan kohdalle niin, että kohta nolla tulojakaumassa vastaa niitä tuloja, joilla omavastuu alkaa kyseisenä vuonna ja kyseisessä kuntaryhmässä.

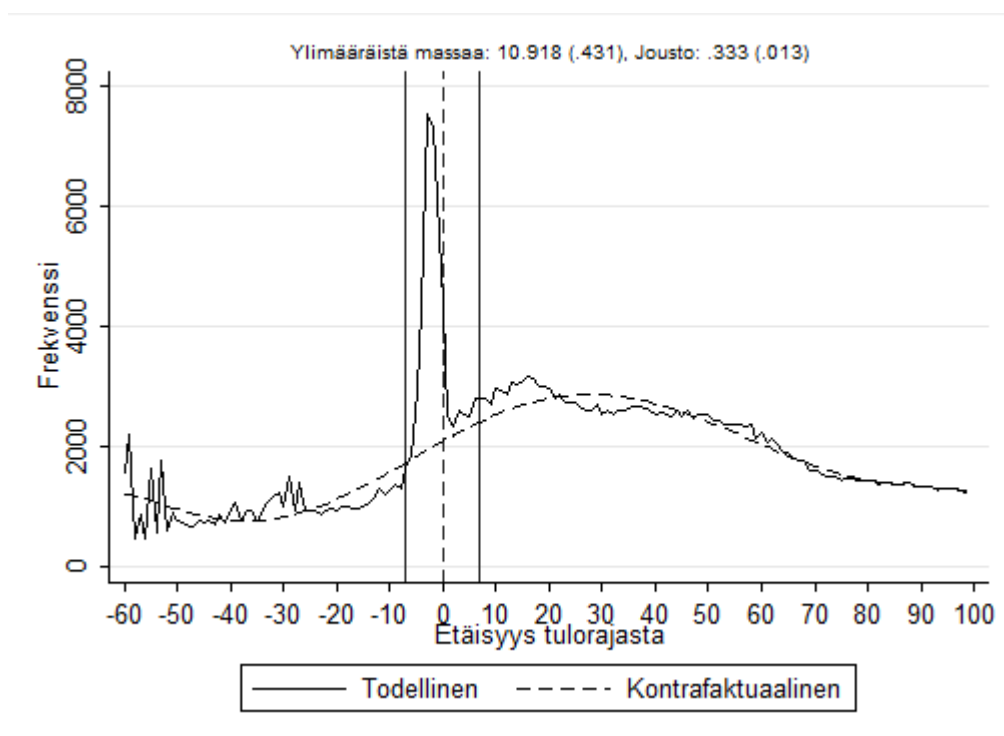
6 Tulokset

Analyysi pohjautuu tulojakaumiin vuosilta 1998–2007. Näiden vuosien aikana asumistuen tulorajat pysyivät suunnilleen 500 eurossa kuukaudessa sellaisissa kotitalouksissa, jossa asui vain yksi henkilö. Muutokset ovat vuosien välillä vain muutamia kymmeniä euroja. Tämä tarkoittaa, että käyttäytymisvaikutusten, tai tässä tapauksessa niiden puuttumisen, pitäisi kertoa rajaveroasteiden vaikutuksesta pitkällä aikavälillä.

Valitsen visuaalisesti tarkasteluikkunan, jolla piikin pitäisi näkyä. Ikkuna on sen laajuinen, että ensimmäisessä tarkastelussani näkyvä piikki sopii ikkunan sisään. Muutoin tarkastelualueen visuaalisesti valitseminen on hankalaa, sillä tulojakauksissa ei piikkiä näy. Myöhemmin laajennan tarkasteluikkunaa osoittaakseni, että analyysin tulokset eivät perustu tarkasteluikkunan kokoon.

Tarkastelen analyysissäni yksin asuvia henkilöitä. Tämä johtuu siitä, että aineiston tulotiedot ovat yksilötasolla, enkä pysty aineistosta aukottomasti selvittämään kotitalouksien tuloja. Asumistuen tulorajat riippuvat aina kotitalouden tuloista. On mahdollista, että kotitaloudet optimoivat yhdessä tulojaan, jolloin tulorajan kohdalla ei näkyisi piikkiä yksittäisten henkilöiden tuloja tarkastellessa, mutta piikki näkyisi, kun tarkastellaan kotitalouksien tuloja. Tästä ongelmasta pääsee kuitenkin eroon tarkastelemalla vain yksin asuvia henkilöitä, sillä heidän kohdallaan kotitalouden tulot ovat samat kuin henkilön tulot.

Kuva 5. Tulojakauma kaikilla yksinasuvilla 1998–2007

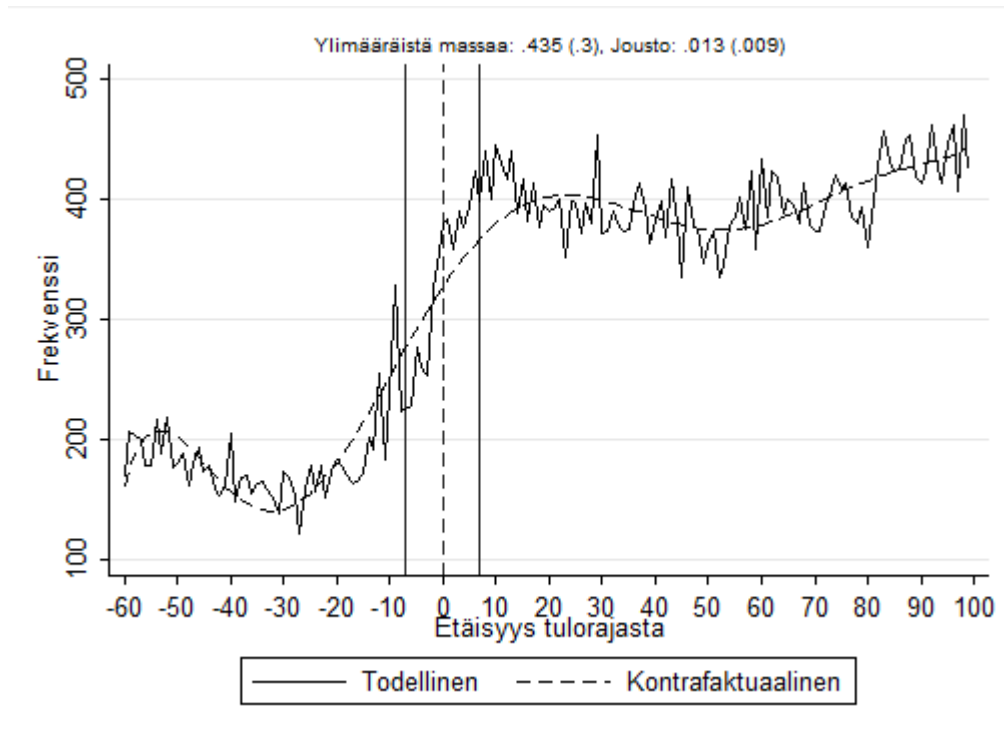

Kuvassa 5 tarkastelen kaikkien yksinasuvien verotettavia tuloja. Tässä jakaumassa asumistuen omavastuun tulorajalla on erittäin suuri ja tilastollisesti merkitsevä piikki. Piikki näyttäisi kuitenkin johtuvan siitä, että verotettaviin tuloihin sisältyvät myös työmarkkinatuki ja työttömyyspäiväraha. Henkilö, joka saa työmarkkinatukea koko vuoden, ansaitsee hieman omavastuun tulorajaa vähemmän. Henkilöitä, jotka saavat ainoana tuloinaan vuoden aikana työmarkkinatukia on paljon, ja he muodostavat kuvassa näkyvän piikin.

Jos kyseessä oleva piikki johtuisi kannustinvaikutuksista, voisi piikin massan olettaa jakautuvan tasaisesti tulorajan molemmille puolille. Tulorajalla vain rajaveroaste muuttuu, mutta tulorajan ylittäminen ei sinänsä aiheuta kustannuksia. Tietysti on mahdollista, että ihmisten tulot sijoittuvat rajan alapuolelle, koska he pitävät ylimääräisten tulojen ansaitsemista epähoukuttelevana. Toinen mahdollisuus on, että ihmiset eivät täysin ymmärrä tulorajan vaikutusta ja haluavat siksi pysyä rajan alapuolella.

Ylimääräinen massa tulorajan kohdalla katoaa, kun tarkastelen ihmisiä, jotka saavat jonkin verran palkkatuloja. Näiden henkilöiden tulojakauma on esitetty kuvassa 6. Tämä tulos viittaa siihen, että koko vuoden työmarkkinatukea tai työttömyyskorvausta saavat ihmiset ovat niitä, jotka kasautuvat tulorajan kohdalle kuvassa 5. Jonkin verran palkkatuloja saavien ihmisten on mahdotonta saada täyttä työmarkkinatukea tai työttömyyskorvausta, joten ei ole yllättävää, että piikki katoaa.

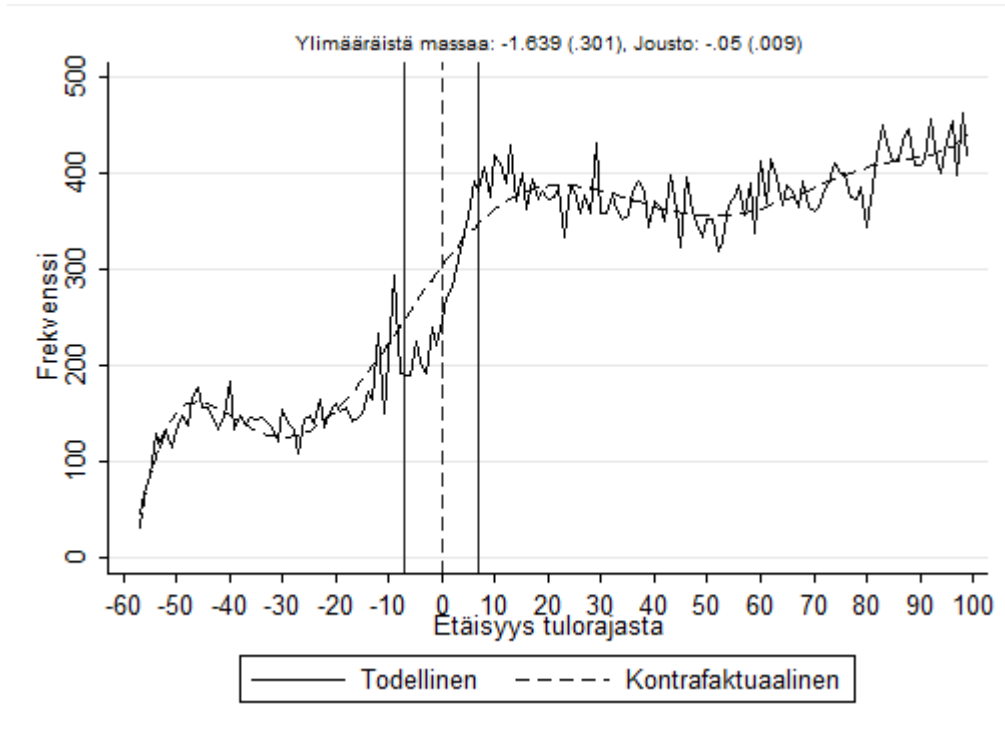
Kuva 6. Tulojakauma työkäisillä, jotka saavat palkkatuloja

Kuvassa 6 rajaan tarkastelun ihmisiin, jotka saavat tarkasteluvuoden aikana palkkatuloja, eivät saa opintotukea ja ovat alle 62-vuotiaita, eivätkä siten ole oikeutettuja vanhuuseläkkeeseen minkään tarkasteluvuoden aikana. Tämä rajaa tarkastelun ulkopuolelle pelkästään tulonsiirtojen varassa elävät ihmiset.

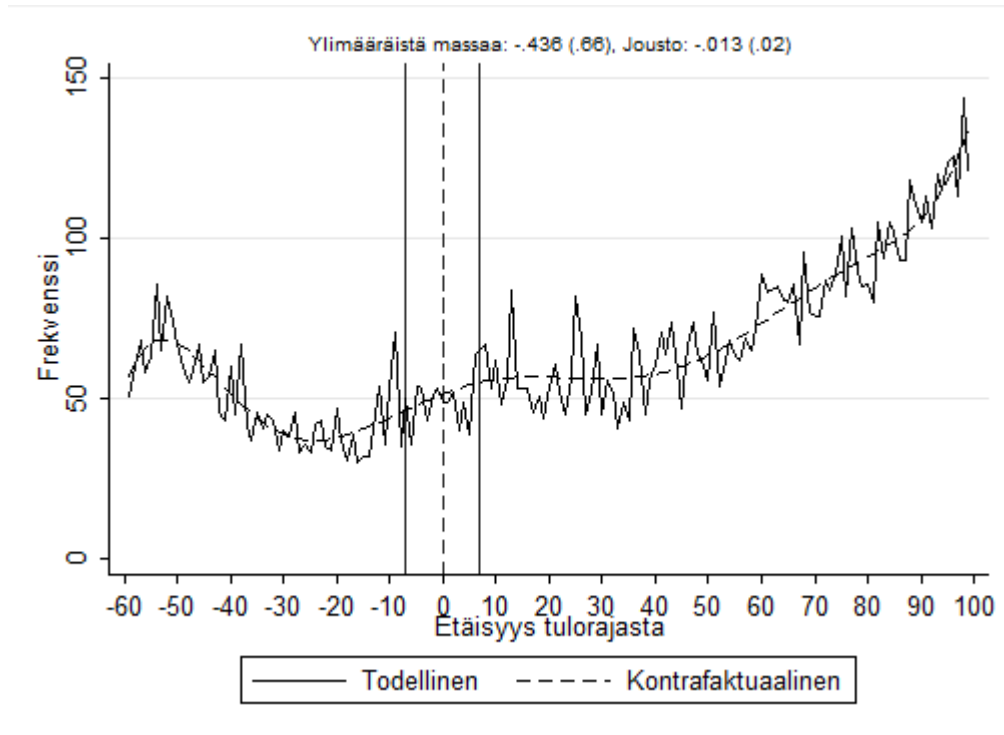
Tämän tarkastelujoukon kohdalla ylimääräistä massaa havaitaan jonkin verran, mutta se ei ole tilastollisesti merkitsevää. Ylimääräinen massa näkyy tulorajan yläpuolella. Rajan alapuolella massaa sen sijaan näyttäisi olevan jopa vähemmän kuin mitä tarkasteluikkunan ulkopuolisen tulojakauman perusteella voisi olettaa. Näiden tulosten perusteella asumistuella ei vaikuta olevan merkittäviä käyttäytymisvaikutuksia intensiivisessä marginaalissa.

Kuva 7. Tulojakauma työkäisillä, jotka saavat yli 500 euroa palkkatuloja

Kuvassa 7 tarkastelen henkilöitä, jotka ansaitsevat yli 500 euroa palkkatuloja kuukaudessa. Muutoin henkilöt ovat samanlaisia kuin kuvassa 6, eli he eivät saa opintotukea ja he ovat alle 62-vuotiaita. Tätä joukkoa tarkastellessa minkäänlaisia ylimääräistä massaa ei näy (ylimääräinen massa on negatiivinen). Tämä tarkoittaa hyvin todennäköisesti sitä, että asumistuen tuloraja ei aiheuta käyttäytymisvaikutuksia niiden henkilöiden osalta jotka ansaitsevat palkkatuloja.

Kuva 8. Tulojakauma työkäisillä, jotka eivät saaneet vuoden aikana työttömyystukia

Kuvassa 8 tarkastelen henkilöitä, jotka eivät saaneet työmarkkinatukea tai työttömyyskorvausta vuoden aikana. Muutoin henkilöt ovat samanlaisia kuin kuviossa 6, eli he ansaitsevat palkkatuloja vuoden aikana, ovat alle 62-vuotiaita ja eivät saa opintotukea.

Myös tätä ryhmää tarkastellessa arvio ylimääräisestä massasta rajan lähistöllä on negatiivinen, mutta tällä kertaa se ei poikkea tilastollisesti nolasta. Tämänkin ryhmän tulojakauma viittaisi siis siihen, että asumistuen tuloraja ei aiheuta käytäytymisvaikutuksia.

On tietysti mahdollista, että pienituloiset henkilöt, jotka eivät saa työttömyystukia, eivät ole edustava otos kaikista pienituloisista. Tämä joukko, joka ei saa vuoden aikana lainkaan työttömyystukea ja tekee töitä pienellä palkalla, saattaa esimerkiksi olla poikkeuksellisen motivoitunut työntekoon. Heidän kohdallaan tulorajat eivät välttämättä aiheuta vääristymiä, vaikka ne tavallisen työntekijän kohdalla vääristymiä aiheuttaisivatkin.

Jos tarkastelualueetta laajentaa aikaisemmasta, voi tulorajan tuntumassa havaita jonkinlaista ylimääräistä massaa. Liitteessä 4 olen esittänyt arviot ylimääräisestä massasta tilanteessa, missä tarkasteluikkuna on laajempi. Tulen kuitenkin siihen tulokseen, että tässäkin tarkastelussa ylimääräistä massaa näkyy vain työttömyys-

tukien saajien takia. Tämä perustuu siihen, että ylimääräistä massaa näkyy palkkatuloja saavilla vain rajan yläpuolella. Jos kyseessä olisi käyttäytymisvaikutus, pitäisi massaa näkyä tasaisesti rajan molemmilla puolilla tai pelkästään rajan alapuolella. Lisäksi laajemmalla tarkasteluikkunalla ei ylimääräistä massaa näy niillä ihmisillä, jotka eivät saa työmarkkinatukea tai työttömyyskorvausta.

7 Johtopäätökset

Tämän analyysin perusteella asumistuki ei vaikuta työelämässä mukana pysyvien ihmisten päätöksiin siitä kuinka paljon he ansaitsevat tuloja. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö asumistuella voi olla minkäänlaisia käyttäytymisvaikutuksia. Asumistuen aiheuttama korkea rajaveroaste saattaa johtaa ihmisten poistumiseen työelämästä kokonaan. Intensiivisessä marginaalissa vaikutuksia ei kuitenkaan näy.

On hyvä muistaa, että tarkastellut henkilöt eivät ole edustava otos koko väestöstä. Asumistuen tulorajan hieman yläpuolella olevat henkilöt, joiden pitäisi näkyä ylimääräisen massana rajalla, ovat koko Suomen mittakaavassa varsin pienituloisia. On mahdollista, että näiden pienituloisten henkilöiden jousto verojen suhteen on pienempi kuin muulla väestöllä. Esimerkiksi Saez ym. (2012) huomauttavat kirjallisuuskatsauksessaan, että suurituloisten jousto on yleisesti ottaen aikaisemman tutkimuksen perusteella suurempi kuin pienituloisilla.

On monia mahdollisia syitä, miksi asumistukeen liittyvä korkea rajavero ei vaikutta tehdyin työn määrään intensiivisessä marginaalissa. Yksi mahdollinen selitys on se, että vaikka verotus pienentää kannustimia tehdä töitä, se myös pienentää henkilön käytettävissä olevia tuloja. Pienemmät käytettävissä olevat tulot saattavat johtaa suurempaan haluun tehdä töitä, jos vapaa-ajan kysyntä kasvaa tulojen mukana. Sen sijaan ekstensiivisessä marginaalissa suuremmat rajaverot vaikuttavat aina työtä vähentävästi. Niillä ihmisillä, jotka eivät tee töitä, verot vaikuttavat vain työnteon kannustimiin, eivät käytettävissä oleviin tuloihin.

On myös toinen syy, miksi ekstensiivisessä marginaalissa vaikutukset saattavat olla suurempia kuin intensiivisessä marginaalissa. Tulojen tai työn tarjonnan muuttamiseen liittyy yleensä jonkinlaisia kitkatekijöitä. On esimerkiksi mahdollista, että asumistuki ja sosiaaliturva ovat niin monimutkaisia järjestelmiä, että ihmiset eivät osaa optimoida tulojaan oikein. Toisaalta on mahdollista, että ihmiset eivät voi vaikuttaa tuloihinsa tarpeeksi tarkasti. Voidaan ajatella, että tuensaaajat eivät voi vaikuttaa tekemiinsä työtunteihin paljoakaan. Sen sijaan ihmiset tekevät vain päätöksen siitä, vastaanottavatko he työtä vai eivät. Chettyyn (2012) mukaan silloin, kun tulojen muuttamiseen liittyy kitkaa, pitäisi ekstensiivisen marginaalin muutosten olla suurempia kuin intensiivisen marginaalin muutosten. Chettyyn (2012) mukaan myös näin näyttäisi olevan aikaisemmin empiirisen tutkimuksen perusteella.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista tietää, millainen asumistuen vaikutus on, kun myös ekstensiivinen marginaali otetaan huomioon. Jousto, joka kattaa sekä intensiivisen että ekstensiivisen marginaalin, on vero- ja sosiaaliturvapolitiikan kannalta olennaisin tieto, sillä tämä jousto antaa kokonaiskuvan tukien aiheuttamista vääristymistä.

Yksi merkittävä aineistoon liittyviä rajoitus on se, että suurempien kuin yhden hengen kotitalouksien tekemiä ratkaisuja on hankala tarkastella tämän muistion aineistolla. On mahdollista, että yksinasuvien joustot ovat erilaisia kuin muulla väestöllä, eikä piikkiä sen takia näy. Tämän muistion analyysiä vastaavan tutkimuksen voisi suorittaa paremmalla aineistolla myös useamman henkilön muodostamilla kotitalouksilla.

Viittaukset

- Bastani, S. – Selin, H. (2014). “Bunching and Non-Bunching at Kink Points of the Swedish Tax Schedule” *Journal of Public Economics*, 109: 36–49.
- Chetty, R. (2012a). “Bounds on Elasticities with Optimization Frictions: a Synthesis of Micro and Macro Evidence on Labor Supply” *Econometrica*, 80(3): 969–1018.
- Chetty, R. (2012b). *Public Economics Lectures*.
<http://www.rajchetty.com/index.php/lecture-videos> (14.8.2014).
- Chetty R. – Looney, A. – Kroft, K. (2009). “Salience and Taxation: Theory and Evidence” *American Economic Review*, 99(4): 1145–1177.
- Chetty, R. – Friedman, J. – Olsen, T. – Pistaferri, L. (2011). “Adjustment Costs, Firm Responses, and Micro vs. Macro Labor Supply Elasticities: Evidence from Danish Tax Records.” *Quarterly Journal of Economics*, 126: 749–804.
- Feldstein, M. (1999). “Tax Avoidance and the Deadweight Loss of the Income Tax.” *Review of Economics and Statistics*, 81(4): 674–680.
- Ito, K. (2014). “Do Consumers Respond to Marginal or Average Price? Evidence from Nonlinear Electricity Pricing” *American Economic Review*, 104(2): 537–63.
- Kannustinloukkutyöryhmä (1996). “Kannustinloukkutyöryhmän loppuraportti” Valtioneuvoston kanslia.
- Kela.fi –verkkosivut: <http://www.kela.fi/yleinen-asumistuki> (19.6.2014).
- Kela tilastokatsaus 2014. ”Kelan asumistukimenot nousivat 1,4 miljardiin euroon vuonna 2013” (4.2.2014).
- Matikka, T. (2014). “Taxable Income Elasticity and the Anatomy of Behavioral Response: Evidence from Finland” VATT Working Papers No. 55.
- Kosonen, T. – Matikka, T. (2014). ”Unwilling, unable or unaware? The role of different behavioral factors in responding to tax incentives”, teoksessa Matikka, T. (2014). "Essays on behavioral responses to income taxes", VATT Publications 68: 179–226.
- Saez, E. (2010). “Do Taxpayers Bunch at Kink Points?” *American Economic Journal: Economic Policy*, 2: 180–212.
- Saez, E. – Slemrod, J. – Giertz, S. (2012). “The Elasticity of Taxable Income with Respect to Marginal Tax Rates: A Critical Review” *Journal of Economic Literature*, 50(1): 3–50.

Sosiaaliturvan uudistamiskomitea (SATA-komitea) (2009). ” Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA-komitean) ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi”. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:62.

Valtioneuvoston päätös asumistuen perusteista (2013).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130839>

Liitteet

Liite 1 Kunnat omavastuuryhmittäin

1. Vuodet 1995–2001

Kuntaryhmä 1: Korkeimmat omavastuun tulorajat

Espoo, Helsinki, Kauniainen ja Vantaa

Kuntaryhmä 2: Toiseksi korkeimmat omavastuun tulorajat

Hyvinkää, Hämeenlinna, Joensuu, Jyväskylä, Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Kouvola, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Lohja, Nurmijärvi, Oulu, Pori, Porvoo, Raisio, Riihimäki, Rovaniemi, Seinäjoki, Sipoo, Tampere, Turku, Tuusula, Vaasa ja Vihti

Kuntaryhmä 3: Matalimmat omavastuun tulorajat

Kaikki muut kunnat

2. Vuodet 2002–2007

Kuntaryhmä 1: Korkeimmat omavastuun tulorajat

Espoo, Helsinki, Kauniainen ja Vantaa

Kuntaryhmä 2: Toiseksi korkeimmat omavastuun tulorajat

Hyvinkää, Hämeenlinna, Joensuu, Jyväskylä, Järvenpää, Kajaani, Kerava, Kirkkonummi, Kouvola, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Lohja, Nurmijärvi, Oulu, Pori, Porvoo, Raisio, Riihimäki, Rovaniemi, Seinäjoki, Sipoo, Tampere, Turku, Tuusula Vaasa ja Vihti

Kuntaryhmä 3: Matalimmat omavastuun tulorajat

Kaikki muut kunnat

Liite 2 Verotettavat sosiaalietuudet ja asumistuen omavastuuseen vaikuttavat etuudet

Asumistukeen vaikuttavat sosiaalietuudet	Veronalaiset sosiaalietuudet
<ul style="list-style-type: none"> • Työttömän peruspäiväraha, työmarkkinatuki • Sairauspäiväraha • Kuntoutusraha • Äitiys-, isyys- ja vanhempainraha • Lastenhoidon tuet (lasten kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, joustava hoitoraha, osittainen hoitoraha) • Eläkkeet ja perhe-eläkkeet (esim. kansaneläke, leskeneläke) • Omaishoidon tuen hoitopalkkio. • Ansioon suhteutettu työttömyyspäiväraha • Aikuiskoulutustuki 	<ul style="list-style-type: none"> • Työttömän peruspäiväraha • Sairauspäiväraha • Kuntoutusraha ja kuntoutusavustus • Äitiys- isyys- ja vanhempainpäiväraha • Lasten kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, osittainen hoitoraha • Eläkkeet • Opintoraha • Erityishoitoraha • Vuorottelukorvaus • Osittainen vanhempainraha

Lähteet:

http://www.kela.fi/tulot-ja-omaisuus_tulot (24.6.2014).

<http://www.kela.fi/verotus> (24.6.2014).

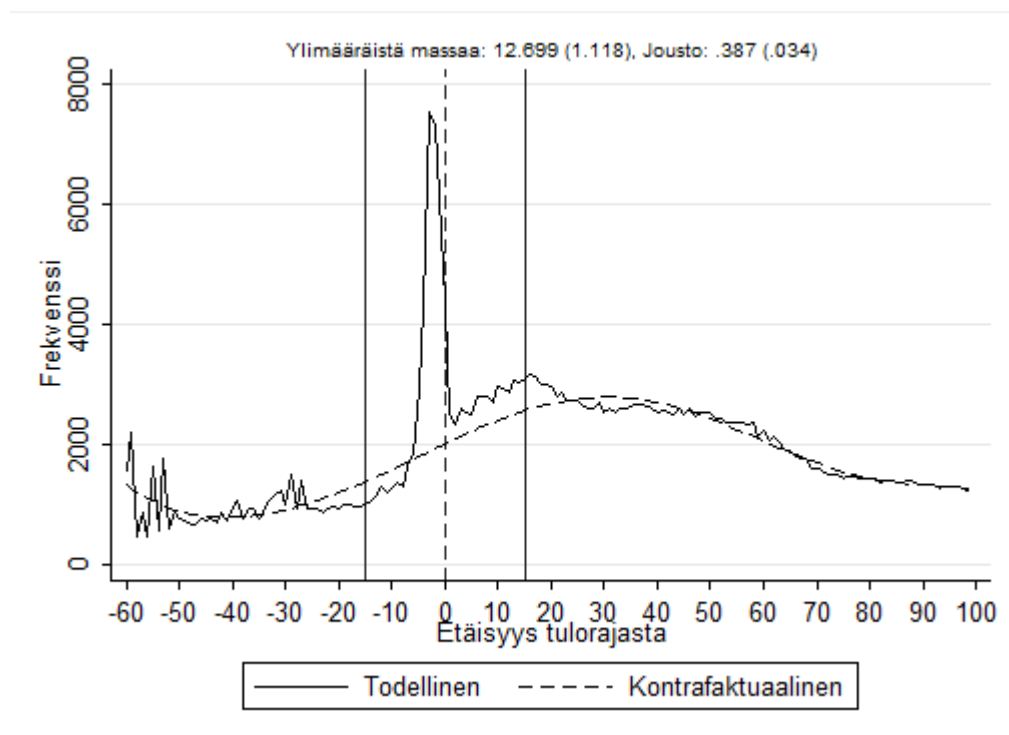
Liite 3. Asumistuen omavastuuosuuteen vaikuttavien tulojen alarajat

Vuosi	Kuntaryhmä 1	Kuntaryhmä 2	Kuntaryhmä 3
1995	1700 mk	1500 mk	1400 mk
1996	1500 mk	1300 mk	1200 mk
1997	1500 mk	1300 mk	1200 mk
1998	2900 mk	2700 mk	2600 mk
1999	2900 mk	2700 mk	2600 mk
2000	2900 mk	2700 mk	2600 mk
2001	2900 mk	2800 mk	2800 mk

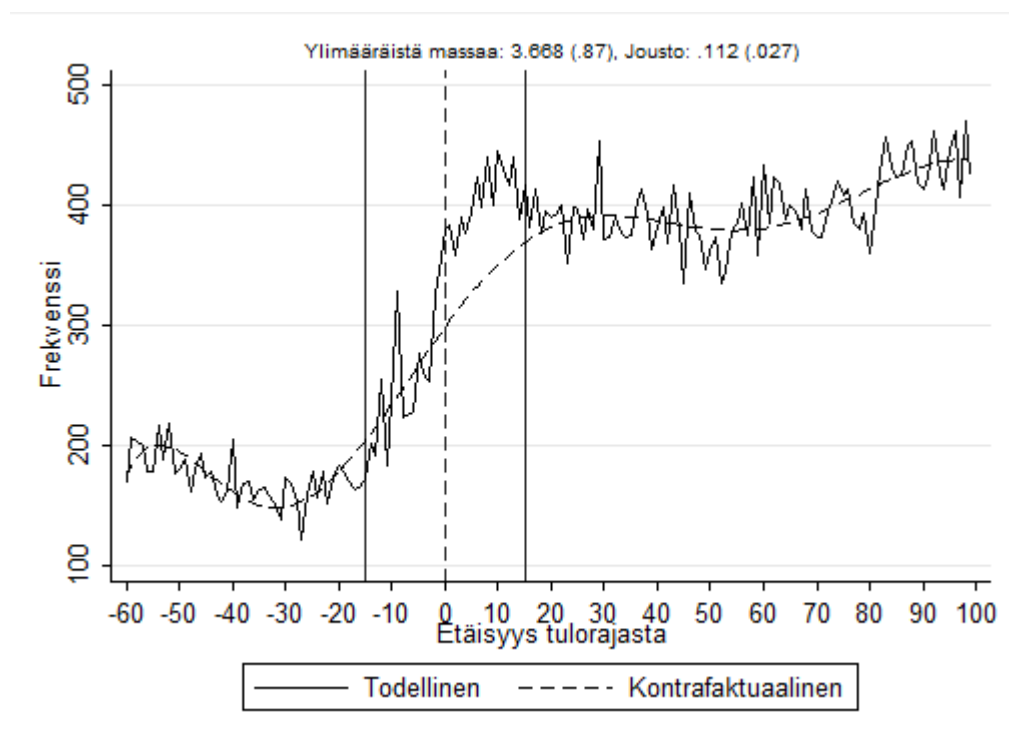
Vuosi	Kaikki kunnat
2002	496 e
2003	496 e
2004	511 e
2005	511 e
2006	511 e
2007	526 e

Liite 4. Laajempi tarkasteluikkuna

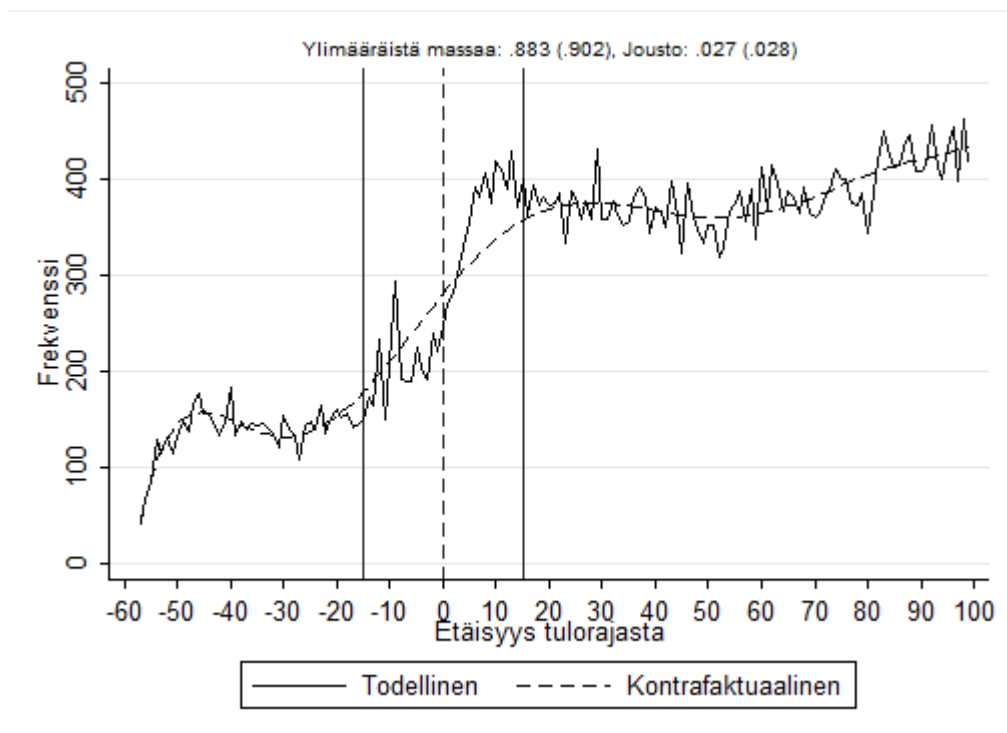
Kaikkien yksinasuvien tulojakauma

Tulojakauma työkäisillä, jotka saavat palkkatuloja

Tulojakauma työkäisillä, jotka saavat yli 500 euroa palkkatuloja

Tulojakauma työkäisillä, jotka eivät saaneet vuoden aikana työttömyystukia

